

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

Bart MADDENS
Karolien WEEKERS
Stefaan FIERS
Ine VANLANGENAKKER

ABSTRACT

Explaining the individual score of candidates in the 2006 local elections in Belgium

The number of preference votes for the candidates running in the October 2006 local elections in the thirteen main cities of Flanders is largely determined by the position on the list and the previous political mandate. A multivariate analysis shows that an executive function on the local level yields a comparable electoral bonus as a national mandate. The campaign expenditures also have a significant effect. There is a spending limit, but the candidates on average spend only 22% of what they are allowed to. Christian-democratic candidates generally spend the most, with the liberals ranked second. The gender, age and professional status of the candidates have at most a very marginal effect on their electoral score, controlling for the other relevant variables. Candidates with a foreign name obtain a somewhat better result on average, but this is particularly the case with candidates running for the socialist party.

1. Inleiding

De hervorming van het lokale kiesstelsel was er onder meer op gericht om de kiezer meer zeggenschap te geven in de aanduiding van de gemeenteraadsleden. Aanvankelijk was het de bedoeling om de effectief verkozen kandidaten (maar niet de opvolgers) louter op basis van de voorkeurstemmen aan te duiden en dus de overdracht van lijststemmen af te schaffen. Na de vernietiging van deze regeling door het Arbitragehof werd dan beslist om de stemmenoverdracht te behouden, maar die voor slechts één derde te laten meetellen, in de plaats van voor de helft vroeger. In theorie is het kiesstelsel dus nog steeds geen zuiver open lijststelsel. In de praktijk daarentegen maakt de hervorming niet zoveel verschil uit omdat de impact van de lijfstemmen ook vroeger al beperkt was. Zo blijkt dat in de dertien centrumsteden exact dezelfde kandidaten verkozen zouden zijn enkel

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

op basis van de voorkeurstemmen, dit wil zeggen op basis van de door het Arbitragehof vernietigde regeling. Dat komt in de eerste plaats omdat het aantal kiezers dat bij gemeenteraadsverkiezingen een voorkeurstem uitbrengt beduidend groter is dan bij federale of regionale verkiezingen.¹ De voorraad van lijststemmen is daardoor snel uitgeput en het aantal kandidaten dat er gebruik van kan maken blijft beperkt. Bovendien zijn het hoe dan ook de eerst geplaatste kandidaten op de lijst die het meeste stemmen halen. Dat komt omdat een lijst normaalgezien de meest populaire kandidaten bovenaan plaatst, maar ook omdat veel kiezers spontaan de neiging hebben om bovenaan de lijst te stemmen.

Het 'quasi-open lijst'-karakter van de gemeenteraadsverkiezingen heeft tot gevolg dat er niet alleen competitie is tussen de verschillende lijsten, maar ook tussen de kandidaten van éénzelfde lijst. Ook al omdat de gemeenteraadsverkiezing een relatief kleinschalig gebeuren is, kan het van een beperkt aantal voorkeurstemmen afhangen of een kandidaat al dan niet een zitje krijgt in de gemeenteraad. Het is dan ook des te relevanter om te onderzoeken welke factoren bepalend zijn voor het aantal voorkeurstemmen van een kandidaat. Het klassieke survey-gebaseerde onderzoek naar het kiesgedrag in proportionele systemen is vooral toegespitst op de keuze van een partij en biedt weinig aanknopingspunten voor het verklaren van de manier waarop de kiezer, binnen de lijst, een keuze maakt voor één of meerdere kandidaten. Voor België is de jongste jaren wel onderzocht hoe het aantal voorkeurstemmen voor individuele kandidaten kan worden verklaard, en dit zowel bij lokale, regionale en federale verkiezingen. Een eerste nauwelijks verrassende vaststelling daarbij is dat veel afhangt van de plaats op de lijst. Hoger geplaatste kandidaten en lijstduwers krijgen automatisch meer stemmen.² Bovendien zijn de kiezers ook meer geneigd om te stemmen voor kandidaten die al een politiek mandaat bekleden. Logischerwijze zijn het de meest zichtbare mandaten, zoals het ambt van burgemeester of minister, die het grootste aantal stemmen opleveren.³ Daarnaast blijkt vooral de media-aandacht van doorslaggevend belang. Kandidaten die een

1. In 1994 ging het om niet minder dan 84,36% van het electoraat (WAUTERS, B., *De kracht van de voorkeurstem in stad en dorp*. Leuven, Afdeling Politologie, 2000, p. 13). Wat de verkiezingen van 2000 betreft zijn enkel cijfers beschikbaar voor de gemeenten in Vlaams-Brabant. Die doen vermoeden dat het percentage voorkeurstembiljetten nog verder is gestegen. Dit bedroeg (in Vlaams-Brabant) 83,58% in 1994, tegenover 84,93 in 2000 (WAUTERS, B., *De halvering van de voorraad lijststemmen. Een eerste evaluatie van het effect van deze maatregel bij de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2000 aan de hand van de resultaten in de provincie Vlaams-Brabant*. Leuven, Afdeling Politologie, 2000, p. 7). Die percentages zijn beduidend hoger dan voor parlementsverkiezingen. In 2003, bijvoorbeeld, bracht slechts 68% een voorkeurstem uit voor de Senaat en 66,5% voor de Kamer.
2. GEYLS, B., en HEYNDELS, B., Influence of 'cognitive sophistication' on ballot layout effects, *Acta Politica*, 38, 2003, pp. 295-311; MADDENS, B., WAUTERS, B., NOPPE, J. en FIERIS, S., Effects of Campaign Spending in an Open List PR-System. The 2003 Legislative Elections in Flanders/Belgium", *West-European Politics*, 29, 2006, pp. 161-168.
3. MADDENS, B. e.a. 2006; MADDENS, B., Het effect van verkiezingsuitgaven. Een verkennend onderzoek op basis van de aangiften bij de lokale verkiezingen van 8 oktober 2000, *Res Publica*, 46, 2004, pp. 56-79.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

paar keer op TV komen tijdens de campagne strijken een aanzienlijke stemmenbonus op, maar ook wie regelmatig in de krant komt tijdens de campagne scoort over het algemeen beter.⁴ Kandidaten kunnen ook zelf zorgen voor een grotere zichtbaarheid tijdens de campagne door intens campagne te voeren. Zowel uit Belgisch als uit internationaal onderzoek blijkt inderdaad dat kandidaten die een duurder campagne voeren ook meer stemmen halen.⁵ Het geslacht van de kandidaten blijkt nauwelijks een invloed te hebben op het aantal voorkeurstemmen.⁶ Maar over het effect van andere achtergrondkenmerken zoals leeftijd, beroep of etnische origine is nog nauwelijks onderzoek verricht.

In deze bijdrage gaan we na welke van de genoemde variabelen bepalend zijn voor het persoonlijke succes van de kandidaten bij de gemeenteraadsverkiezingen. De enige relevante variabele waarover we geen informatie hebben, en die we bijgevolg buiten beschouwing moeten laten, is de media-aandacht. Om praktische redenen beperken we de analyse ook tot de kandidaten in de dertien centrumsteden en tot de lijsten die op een of andere manier geaffilieerd zijn met de grootste vijf Vlaamse partijen, meer bepaald CD&V, VLD, Sp.a, Vlaams Belang en Groen!⁷ Louter plaatselijke lijsten of lijsten geaffilieerd met kleinere partijen werden buiten beschouwing gelaten. Op die manier bekomen we een databestand met in totaal 61 lijsten en 2575 kandidaten. In wat volgt zullen we eerst de bivariate samenhang tussen het aantal voorkeurstemmen en de verklarende variabelen in kaart brengen, om vervolgens over te stappen naar een multivariaat model. Afhankelijke variabele is daarbij telkens het relatieve aantal voorkeurstemmen als percentage van het totale aantal geldige stemmen in de gemeente.

2. Bivariate analyse

De lijst

In eerste instantie zal het relatieve aantal voorkeurstemmen van een kandidaat natuurlijk afhangen van het succes van de lijst. Hoe meer kiezers op een lijst

4. VAN AELST, P., MADDENS, B en NOPPE, J., Van de studio naar de Kamer? Over de relatie tussen media en voorkeurstemmen tijdens de verkiezingen van 2003. In: FIERS, S. en REY-NAERT, H. (Reds.), *Wie zetelt? De gekozen politieke elite in Vlaanderen doorgelicht*, 2006, Tielt: Lannoo, pp. 163-176; VAN AELST, P., MADDENS B., NOPPE, J. en FIERS, S., Politicians in the news: media or party logic? Media attention and electoral success in the Belgian election campaign of 2003, *European Journal of Communication* (forthcoming).
5. Zie MADDENS e.a. 2006 voor een kort overzicht van de literatuur.
6. MADDENS e.a., 2006.
7. Bij de indeling van de lijsten volgens partij gaan we als volgt te werk: kartellijsten worden ingedeeld bij de grootste partij die er deel van uitmaakte. De 13 CD&V-lijsten, bijvoorbeeld, omvatten zowel de twee afzonderlijke CD&V-lijsten als de elf CD&V-N-VA-lijsten. De kartellijsten waar Groen! deel van uitmaakte, meer bepaald VLD-CDO-Groen! in Mechelen, Prohasselt in Hasselt, Progenk in Genk en Sp.a-spirit-Groen! in Sint-Niklaas, worden ingedeeld bij respectievelijk VLD en Sp.a. Enkel de kandidaten die opkomen op aparte Groen!-lijsten worden hier als kandidaten van Groen! beschouwd.

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

stemmen, hoe groter het aantal potentiële voorkeurstemmen voor een kandidaat. Anderzijds is het natuurlijk ook zo dat het aantal stemmen op een lijst geen vooraf bepaalde variabele is, maar afhankelijk is van het succes van de individuele kandidaten. Op basis van onze data kunnen we echter niet weten in welke mate een kandidaat op eigen houtje stemmen kan aantrekken naar de partij, dan wel zijn of haar stemmen haalt bij kiezers die om een andere reden al hadden beslist om voor de partij te stemmen. Hoe dan ook is bij een grote partij die tweede groep potentiële kiezers omvangrijker. Daarom mag worden aangenomen dat een kandidaat voor een grote partij, ongeacht zijn of haar populariteit, gemiddeld meer voorkeurstemmen zal halen.

Tabel 1. Het totale stemmenpercentage van de partijen in de centrumsteden, het percentage voorkeurstemmen per kandidaat in totaal en volgens vorig mandaat, geslacht leeftijd, beroep en etnische origine, de Pearson-correlatie tussen voorkeurstempercentage en de kostprijs van de campagne, in totaal en per partij.

	Totaal	Sp.a	VLB	CD&V	VLD	Groen!
Stemmen% lijst	96,10	30,78	22,49	22,44	14,57	5,85
Alle kandidaten (standaarddeviatie)	1,09 (1,86)	1,52 (2,61)	0,84 (1,39)	1,77 (2,20)	0,75 (1,13)	0,37 (0,43)
Burgemeester	18,69	20,45*	–	16,94*	16,82*	–
Schepen of OCMW-vz	3,62	3,88	–	4,39	2,12	0,46*
Gemeenteraadslid	1,97	2,11	2,12	2,33	1,55	0,99
OCMW-raadslid	1,17	1,26	0,65*	1,59	0,77	0,59*
Ministers	5,23	3,14*	–	6,61*	8,71*	–
Parlementairen	4,41	4,58	4,30	5,52	3,42	2,04*
Geen enkel mandaat	0,68	0,85	0,64	1,07	0,52	0,30
Man	1,28	1,81	1,01	2,11	0,90	0,28
Vrouw	0,90	1,23	0,67	1,42	0,61	0,45
Leeftijd < 30	0,82	1,11	0,75	1,12	0,68	0,33
Leeftijd 30-39	1,05	1,41	0,89	1,48	0,69	0,35
Leeftijd 40-49	1,23	1,44	1,13	1,97	0,94	0,37
Leeftijd 50-59	1,40	1,99	0,89	2,51	1,00	0,42
Leeftijd > 59	0,89	1,72	0,64	1,49	0,58	0,31
Niet-actieven	0,72	1,31	0,60	1,01	0,45	0,32
Zelfstandigen + vrije ber.	1,30	1,60	1,10	2,19	0,96	0,39
Bedienden + kaderleden	1,08	1,36	0,95	1,79	0,58	0,37
Ambtenaren + onderwijz.	1,15	1,87	0,95	1,45	0,62	0,42
Partij- + kabinetsmedew.	2,31	1,63	2,63	3,85	1,97	0,56
Arbeiders	0,59	0,70	0,63	0,84	0,49	0,20
Allochtoon	1,05	1,49	0,71*	1,41	0,46	0,46
Niet-allochtoon	1,10	1,52	0,85	1,80	0,77	0,36
Correlatie met uitgaven	0,44	0,35	0,44	0,52	0,53	0,21

* aantal observaties < 10

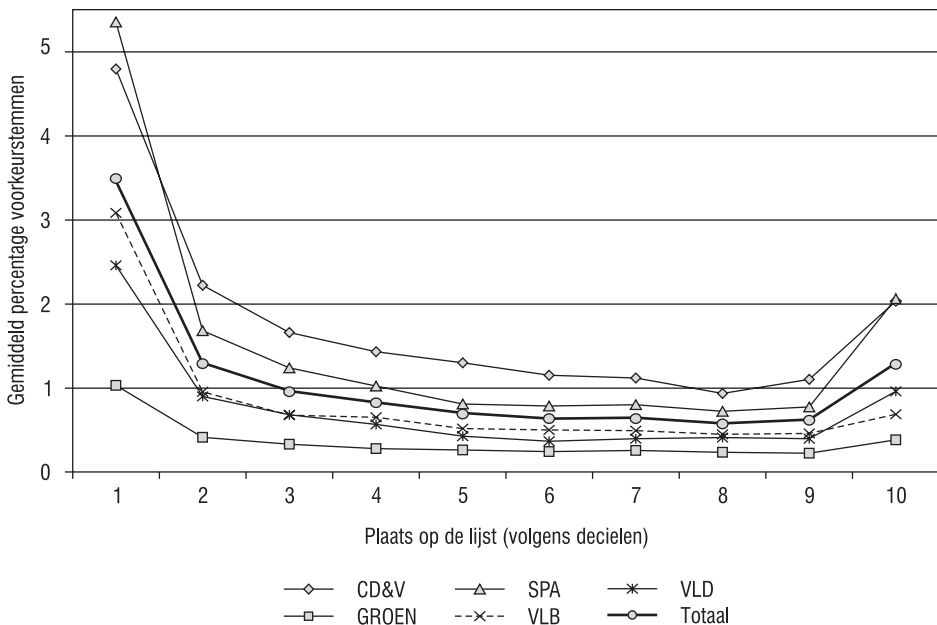
Sp.a is met bijna 31% van de stemmen afgetekend de sterkste partij in de centrumsteden, terwijl CD&V en Vlaams Belang met elk 22,4% ongeveer even sterk zijn. VLD daarentegen haalde in totaal maar 14,6% van de stemmen, en Groen!

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

slechts 5,8%. Die sterkte van de lijsten weerspiegelt zich slechts gedeeltelijk in het gemiddelde aantal voorkeurstemmen per kandidaat. Het zijn de kandidaten op een CD&V-lijst die gemiddeld de hoogste score (1,77%) halen, maar ze worden wel onmiddellijk gevolgd door de Sp.a-kandidaten (1,52%). Bij de Sp.a is de standaarddeviatie (2,61), die de verschillen tussen de sterke en de zwakke kandidaten aangeeft, wel een stuk groter dan bij CD&V (2,20). Dit doet vermoeden dat bij Sp.a de voorkeurstemmen meer geconcentreerd zitten bij een beperkt aantal populaire kandidaten, waardoor het algemene gemiddelde naar beneden wordt getrokken. We stellen daarnaast vast dat de kandidaten op de nochtans beduidend beter scorende Vlaams Belang-lijsten gemiddeld niet zoveel meer voorkeurstemmen halen (0,84%) dan de kandidaten op een VLD-lijst (0,75%). Dit heeft hoogstwaarschijnlijk te maken met het feit dat Vlaams Belang-kiezers over het algemeen minder geneigd zijn om een voorkeurstem uit te brengen. Daardoor blijft het aantal potentiële stemmen voor een Vlaams Belang-kandidaat relatief klein, ondanks de sterke score van de lijst als geheel.

De plaats op de lijst

Op zich is de vaststelling dat kandidaten die bovenaan de lijst staan meer voorkeurstemmen hebben niet meer dan het intrappen van een open deur. Vraag is echter in welke mate dit effect zich beperkt tot de absolute top van de lijst, dan wel of de rangorde ook lager op de lijst nog effect heeft.

Grafiek 1. Het percentage voorkeurstemmen volgens de plaats op de lijst (ingedeeld volgens decielen): in totaal en volgens partij.

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

De prominentie van een bepaalde plaats op een lijst varieert natuurlijk al naargelang de omvang van een lijst. Een tiende plaats op een lijst van 55 kandidaten (zoals in Antwerpen) zal allicht zwaarder wegen dan een tiende plaats op een lijst van 33 (zoals in Turnhout). Daarom delen we de plaatsen op de lijst in decielen in, en baseren we ons daarop om het verband met het aantal voorkeurstemmen in kaart te brengen. Uit grafiek 1 blijkt dat vooral de kandidaten die het eerste tiende van de lijst bezetten van een aanzienlijke electorale bonus genieten. Zij behalen gemiddeld 3,44%. Dit procent is al beduidend lager bij de kandidaten van het tweede deciel, meer bepaald 1,29%. Vervolgens daalt het aantal voorkeurstemmen zeer geleidelijk om een dieptepunt te bereiken (van 0,56%) bij de kandidaten van het achtste deciel. Daarna gaat het weer lichtjes bergop, maar het zijn enkel de kandidaten die het laatste tiende van de lijst bezetten die, met gemiddeld 1,28%, opnieuw fors hoger scoren en daarmee het niveau van het tweede deciel benaderen. Het nadeel van deze analyse is wel dat de aanzienlijke verschillen tussen de eerste en de tweede plaats enerzijds en de laatste en de voorlaatste plaats anderzijds worden genivelleerd. Vooral de eerst geplaatste kandidaten halen opmerkelijk veel voorkeurstemmen, namelijk 8,12%. Bij de tweede kandidaat zakt dit al terug tot respectievelijk 2,61%. De lijstduwer haalt gemiddeld 2,42%, een procent dat bij de voorlaatste kandidaat al terugvalt tot 1,35%.

Bij de Sp.a zit er duidelijk het meest reliëf in de voorkeurstempercentages. Het verschil tussen de kandidaten van het eerste en het tweede deciel is hier veruit het grootst. Hetzelfde geldt voor het verschil tussen het laatste en het voorlaatste deciel. Bij de andere partijen zijn de voorkeurstemmen wat meer gespreid over de hele lijst. Dat is het meest uitgesproken het geval bij Groen!, waar het voorkeurstemmenpercentage praktisch constant blijft, op het eerste en het laatste deciel na. Bij de CD&V is het verloop van de curve het meest lineair en maakt het bijvoorbeeld ook nog een substantieel verschil uit of de kandidaat op het vijfde dan wel het achtste deciel staat. Bij de andere partijen is er al vroeger een afvlakking.

Politieke mandaten van de kandidaat

Kandidaten die al een politiek mandaat hebben zijn beter bekend bij de kiezers en trekken daardoor over het algemeen meer voorkeurstemmen aan. Dat de grootte van dit effect afhangt van het politieke gewicht van de functie blijkt duidelijk uit de data (tabel 1). Een uittredend gemeenteraadslid haalt gemiddeld 1,97% van de geldige stemmen. Dit is meer dan het dubbel dan wat een nieuwkomer zonder enig politiek mandaat krijgt (0,68%). Daartussenin bevinden zich de uittredende OCMW-raadsleden, die gemiddeld 1,17% halen. Een uittredend schepen of OCMW-voorzitter haalt gemiddeld 3,62%, maar de hoofdvogel wordt duidelijk afgeschoten door de uittredende burgemeester die gemiddeld 18,69% van de geldige stemmen haalt. Ook politici met een nationaal of regionaal mandaat blijken een electorale bonus te krijgen, maar die is helemaal niet van dezelfde orde van grootte als de burgemeestersbonus. Een minister haalt gemiddeld maar 5,23% en een parlementslid 4,41%. Die effecten zijn slechts iets groter dan het schepen-effect.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

Voor wat betreft de burgemeesters en de ministers heeft het weinig zin om deze gegevens op te splitsen per partij, omdat het aantal eenheden te beperkt wordt. Voor het overige blijken er tussen de verschillende partijen geen grote verschillen te bestaan inzake de electorale bonus die aan de uiteenlopende functies is verbonden. Alleen bij het Vlaams Belang lijkt het lidmaatschap van de OCMW-raad geen extra stemmen op te leveren.

Achtergrondkenmerken van de kandidaat

Dat het aantal voorkeurstemmen ook afhangt van sommige achtergrondkenmerken van de kandidaat ligt minder voor de hand. Maar men kan zich wel voorstellen dat de gemiddelde kiezer liever zal stemmen voor pakweg een jonge vrouwelijke advocate dan voor een werkloze man op middelbare leeftijd. Althans, daar zullen de partijen zelf wel van uit gaan bij het samenstellen van de lijsten.

Zoals blijkt uit tabel 1 halen mannelijke kandidaten gemiddeld iets meer voorkeurstemmen dan vrouwelijke, maar het verschil is niet zo groot: 1,28% tegenover 0,90%. We vinden dit verschil bij alle partijen met uitzondering van Groen!, waar vrouwelijke kandidaten (0,45%) door de band wat hoger scoren dan mannelijke (0,28%).

Er is ook een duidelijk leeftijdsverschil. Het gemiddeld aantal voorkeurstemmen stijgt geleidelijk aan van 0,82% bij de kandidaten jonger dan 30 tot 1,4% bij de kandidaten tussen 50 en 60 jaar. Maar bij de oudere kandidaten (van 60 jaar of meer) valt de score plots weer terug tot het niveau van de jongeren (0,89%). Dit patroon varieert echter lichtjes per partij. Zowel bij CD&V als bij Sp.a-Spirit houden de oudere kandidaten relatief goed stand, in die zin dat ze wel minder stemmen halen dan de leeftijdsgroep die hen voorafgaat, maar toch niet terugvallen tot op het niveau van de allerjongsten. Bij het Vlaams Belang valt het dan weer op dat de terugval al begint in de voorlaatste leeftijdsgroep (van 50 tot 60 jaar). Maar over het algemeen stellen we dus vast dat het verband tussen de leeftijd en de voorkeurstemmen een vergelijkbaar patroon vertoont met dat tussen de leeftijd en de politieke participatie⁸: de participatie stijgt geleidelijk met de leeftijd, om daarna opnieuw terug te vallen vanaf ongeveer 65 jaar. Het is mogelijk dat de meer intense politieke activiteit bij kandidaten van middelbare leeftijd op zich een electoraal voordeel oplevert. Maar evengoed kan het hier om een indirect effect gaan, in die zin dat vooral meer actieve burgers mandaten bekleden en hoger op de lijst staan. Hierover moet de multivariate analyse uitsluitsel brengen.

Arbeiders en kandidaten die geen beroepsactiviteit uitoefenen liggen duidelijk het slechtst in de markt. Een arbeider trekt gemiddeld slechts 0,59% van de stem-

8. Zie bv. THIJSEN, P., Politieke participatie van generaties in een ontgroenende en vergrijzende samenleving, in: SWYNGEDOUW, M., BILLIET, J. en GOEMINNE B. (red.), *De kiezer onderzocht. De verkiezingen van 2003 en 2004 in Vlaanderen*. Leuven, Universitaire Pers, 2007, pp. 167-192.

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

men aan. Van de niet-beroepsactieven zijn het vooral de thuiswerkenden (0,73%), gepensioneerden (0,70) en studenten (0,60%) die zwak scoren, terwijl de werklozen het met 1,21% iets beter doen. Aan het andere uiterste vinden we de kandidaten die verbonden zijn aan een kabinet of werken voor een partij. Zij halen gemiddeld 2,31% van de stemmen en steken daarmee ver uit boven de zelfstandigen, die het met 1,30% nochtans ook niet slecht doen. Maar bij de zelfstandigen zijn het vooral de uitoefenaars van een vrij beroep (1,29%) die het procent naar boven trekken, eerder dan bijvoorbeeld de winkeliers of de zaakvoerders. Die tweede groep haalt gemiddels slechts 0,99%. Ambtenaren (inclusief onderwijzers) halen gemiddeld iets meer stemmen (1,15%) dan bedienden en kaderleden in de privé-sector (1,08%). Dit patroon vinden we grosso modo in elke partij terug, op een paar uitzonderingen na. Zowel bij VLD als Vlaams Belang zijn het niet de arbeiders die het minst voorkeurstemmen halen, maar wel de niet-beroepsactieven. En bij de Sp.a valt op dat ambtenaren gemiddeld hoger scoren dan de partij- of kabinetsmedewerkers en de zelfstandigen.

In tegenstelling tot hoger besproken achtergrondkenmerken beschikken we niet over harde informatie betreffende de etnische origine van de kandidaten. Het enige wat we kunnen doen is de kandidaten selecteren met een naam die allochtoon klinkt, en waarvan de kiezer bijgevolg kan vermoeden dat het gaat om een kandidaat uit de migrantengemeenschap, ook al zal dit vermoeden niet altijd correct zijn. Kandidaten met een allochtoonklinkende naam halen gemiddeld iets minder stemmen (1,05%) dan de andere kandidaten (1,10%), maar het verschil is miniem. Hier zijn er echter wel opmerkelijke verschillen tussen de partijen. Bij CD&V en VLD is de voorsprong van de "autochtone" kandidaten beduidend groter: 1,80% tegenover 1,41% bij CD&V, en 0,77% tegenover 0,46% bij VLD. Bij Groen! daarentegen vinden we een omgekeerd verband en halen de "allochtone" kandidaten doorgaans iets meer stemmen (0,46%) dan de "autochtone" (0,36%).

De uitgaven

Sinds 1994 zijn ook de lokale verkiezingen onderworpen aan de regelgeving betreffende de beperkingen van de verkiezingsuitgaven.⁹ Dit houdt onder meer in

9. Decreet van 7 mei 2004 houdende regeling van de controle van de verkiezingsuitgaven en de herkomst van de geldmiddelen voor de verkiezing van het Vlaams Parlement, de provincieraden, de gemeenteraden en de districtsraden. Dit decreet vervangt de wet van 7 juli 1994 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezing van de provincieraden en de gemeenteraden, de districtsraden en voor de rechtstreekse verkiezing van de raden voor maatschappelijk welzijn. Naar aanleiding van de lokale verkiezingen van 8 oktober 2006 publiceerde de Vlaamse Controlecommissie voor de Verkiezingsuitgaven een vademecum met commentaar en aanbevelingen met betrekking tot de interpretatie van de regelgeving. De Vlaamse regelgeving en de wijze waarop de Controlecommissie die interpreteert sluiten dicht aan bij de eerdere federale regelgeving. (<http://www.vlaamsparlament.be/vpWeb/p3app/htmlpages/vp/Pdf/20052006/Brochures/ControleVerkiezingsuitgaven.pdf>).

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

dat de kandidaten aangifte moeten doen van zowel de uitgaven die ze voor de verkiezingscampagne hebben gedaan als de herkomst van de daarvoor gebruikte financiële middelen. De aangiften van de kandidaten en de lijsten kunnen vanaf de 30^e dag na de verkiezingen gedurende 15 dagen worden ingekeken door de kiezers van de betrokken gemeente. In de dertien centrumsteden werden de aangifteformulieren van de lijsten en kandidaten systematisch geregistreerd door onderzoekers van het Centrum voor Politicologie.¹⁰ Van een aantal kandidaten konden de aangiften echter niet worden teruggevonden. Dit waren er in totaal 80 (3%).¹¹

Bij de lokale verkiezingen geldt per gemeente één enkel maximumbedrag voor alle kandidaten, ongeacht hun plaats op de lijst. De maximumbedragen staan min of meer in verhouding tot het aantal ingeschreven kiezers in de gemeente.¹²

Tabel 2. Gemiddelde uitgave per kandidaat (absoluut en relatief) gemiddelde % besteed ten opzichte van maximum, in totaal en per partij.

Partij (aantal lijsten)	Gemiddelde uitgave per kandidaat (absoluut, in Euro)	Gemiddelde uitgave per kandidaat (relatief, in Eurocent)	Gemiddeld % besteed ten opzichte van maximum
CD&V (13)	1.947,5	2,88	41,48
VLD (13)	1.724,4	2,11	33,01
Sp.a (13)	1.237,2	1,55	23,97
Vlaams Belang (13)	177,1	0,20	3,14
Groen! (9)	52,8	0,04	0,80
Totaal (61)	1.096	1,45	21,9

De kostprijs van een individuele campagne bedraagt gemiddeld 1.096 Euro, dit is 1,45 Eurocent per ingeschreven kiezer (tabel 2). De CD&V-kandidaten geven doorgaans het meest uit (1.947,5 Euro), net iets meer dan de VLD-kandidaten (1.724,4 Euro). Aan het andere uiterste vinden we Groen! en Vlaams Belang,

- MADDENS, B. en WEEKERS, K. *De verkiezingsuitgaven voor de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 in de 13 Vlaamse centrumsteden, 2006*, 15 p., ongepubliceerde nota: <http://soc.kuleuven.be/pol/gemeenteraadsverkiezingen.htm>
- Het grootste deel van de ontbrekende aangiften (49 van de 80) betrof kandidaten in Antwerpen. In Antwerpen stelde zich echter het probleem dat de aangiften niet gerangschikt waren volgens partij en ook vermengd waren met de aangiften van de districtraadsverkiezingen. De nogal wanordelijke toestand waarin de Antwerpse aangiften werden aangetroffen doet vermoeden dat de meeste ontbrekende aangiften wel zijn ingediend maar gewoonweg verloren zijn geraakt.
- Van alle dertien centrumsteden waren de maximumbedragen het hoogst in Antwerpen (8869,12 Euro voor de kandidaten en 9021 Euro voor de lijsten) en het laagst in Turnhout (2421,68 Euro voor de kandidaten en 5.063,62 Euro voor de lijsten). Voor wie tegelijkertijd kandidaat is voor de provincieraadsverkiezingen geldt enkel het hoogste maximumbedrag, tenzij men provinciekandidaat is in een ander district dan waar de gemeente deel van uit maakt. In dat geval mogen de maximumbedragen worden opgeteld.

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

waarvan de kandidaten heel weinig uitgeven, gemiddeld 52,8 en 177,1 Euro respectievelijk. Gemiddeld besteedt een kandidaat slechts 21,90% van wat hij of zij mag uitgeven. Maar dit procent varieert uiteraard aanzienlijk per partij. Een CD&V-kandidaat besteedt gemiddeld 41,48% van het toegelaten bedrag. Bij VLD en Sp.a bedragen die procenten respectievelijk 33,01% en 23,97%. Kandidaten voor Groen! (0,80%) en Vlaams Belang (3,14%) geven gemiddeld slechts een fractie uit van wat is toegestaan.

Zoals ook al bleek uit eerder onderzoek¹³ stellen we vast dat het uitgavenplafond bij lokale verkiezingen onrealistisch hoog ligt voor de kandidaten. Daardoor kan er moeilijk een remmend effect van uitgaan. Dit in tegenstelling tot de federale en regionale verkiezingen, waarbij het besteedbare bedrag veel dichter wordt benaderd. Dit neemt niet weg dat er toch een aantal kandidaten zijn die wel (bijna) tegen het plafond aanbotsen. 4,6% van alle kandidaten besteedt 90% van wat is toegelaten. Maar bij CD&V en VLD stijgt dit percentage tot telkens 9,2%. Bij Sp.a haalt slechts 3,4% dit percentage en bij Groen! en Vlaams Belang niemand.

De Pearson-correlatie tussen de relatieve kostprijs van de campagne (dit is de uitgave per ingeschreven kiezer) en het voorkeurstempercentage bedraagt 0,44. Bij VLD en CD&V stijgt die correlatie echter tot iets boven de 0,50, terwijl die bij Sp.a terugvalt tot 0,35 en bij Groen! zelfs tot 0,21. Bij Groen! heeft die lage correlatie wellicht te maken met het constant lage uitgavenpatroon van de kandidaten, waardoor het natuurlijk problematisch is om de variatie in voorkeurstemmen te voorspellen aan de hand van de uitgaven. Bij de Sp.a variëren de uitgaven wel aanzienlijk en zou de lagere correlatie erop kunnen wijzen dat die uitgaven er gewoonweg minder toe doen. Hierover moet de multivariate analyse uitsluitsel brengen.

De partijaffiliatie

Tot nu toe hebben we de kartellijsten gemakshalve ingedeeld bij de grootste partij en hebben we abstractie gemaakt van de partijaffiliatie van de kartelkandidaten. Het is evenwel goed mogelijk dat die affiliatie mee bepalend is voor het aantal voorkeurstemmen van een kandidaat. Op het eerste zicht zijn de kandidaten van de grotere kartelpartner bevoordeeld omdat zij een veel grotere vijver vissen. Kandidaten van een kleinere kartelpartner hebben daarentegen minder potentiële kiezers. Daar staat echter tegenover dat die kleinere kartelpartner doorgaans ook minder kandidaten hebben op de lijst, zodat de beschikbare stemmen over een kleiner aantal worden uitgesmeerd. Anderzijds kan men zich ook de vraag stellen of die partijaanhorigheid veel uitmaakt voor de kiezer, die misschien niet eens weet welke kandidaten tot welke partij behoren.

13. MADDENS, B., 2004.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

Tabel 3. Het gemiddelde voorkeurstempercentage volgens de partijaanhorigheid.

	Sp.a	VLB	CD&V	VLD	Groen!
Hoofdpartij	1,60	0,84	1,91	0,77	0,38
Vaste kartelpartner	0,96	0,83*	0,89	0,22	–
Onafhankelijken	1,10	–	–	1,16*	0,24
Groene kandidaten	1,85	–	–	0,80	–

* aantal observaties < 10

In tabel 3 maken we telkens een onderscheid tussen de kandidaten van de partij zelf en de kandidaten van de vaste kartelpartners N-VA, Spirit, Vlott en Vivant. Daarnaast stonden er op sommige Groen!-, Sp.a- en VLD-lijsten ook een aantal onafhankelijken. Tenslotte stonden er ook kandidaten van Groen! op drie Sp.a-lijsten (Hasselt, Genk en Sint-Niklaas) en één VLD-lijst (Mechelen).

De kandidaten van de grotere partij halen over het algemeen meer stemmen dan de kandidaten van de vaste kartelpartner.¹⁴ Het verschil is het grootst bij VLD-Vivant, waar een volbloed VLD-er gemiddeld meer dan drie keer zoveel stemmen (0,77%) haalt dan een Vivant-kandidaat (0,22%). Hetzelfde fenomeen vinden we bij CD&V-N-VA, waar een echte CD&V-er gemiddeld dubbel zo hoog scoort (1,91%) als een N-VA-er (0,89%). Bij Sp.a-Spirit is het verschil al wat kleiner, maar toch moet ook hier de gemiddelde Spirit-kandidaat (0,96%) afgetekend de duimen leggen tegenover een Sp.a-er (1,60%). Enkel bij het Vlaams Belang zijn de kandidaten van de moederpartij (0,84%) en de kleinere kartelpartner (0,83%) gemiddeld genomen aan elkaar gewaagd. Dit moet echter in die zin worden genuanceerd dat er maar acht Vlott-kandidaten in ons bestand zitten. De kandidaten van Groen! bij Sp.a en VLD doen het, met respectievelijk 1,85% en 0,80%, relatief goed. Terwijl de onafhankelijke kandidaten op Groen!- en Sp.a-lijsten eerder matig scoren, trekken de zes onafhankelijken bij de VLD juist opmerkelijk veel stemmen aan (1,16%). Maar dit dient opnieuw gerelativeerd omwille van het lage aantal.

14. Het aantal plaatsen dat de kleinere kartelpartner invulde op de lijst, verschilt van kartel tot kartel. Op de VLD-Vivant lijsten stonden 4,5% Vivant-kandidaten, de Spirit-kandidaten bevolkten 11,1% van de plaatsen op de lijsten waar ze in kartel gingen met Sp.a (en soms Groen!), de 8 Vlott-kandidaten op de Antwerpse Vlaams Belang lijst, nemen 14,5% van de plaatsen in en op de CD&V-N-VA lijsten stonden tenslotte 16,1% N-VA-kandidaten.

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

3. Multivariate analyse

Op basis van een klassieke OLS-regressieanalyse kunnen we vervolgens nagaan in welke mate elk van de hoger besproken variabelen nog een noemenswaardig effect heeft op het aantal voorkeurstemmen als we controleren voor alle andere variabelen. De afhankelijke variabele is opnieuw het aantal voorkeurstemmen als procent van het totale aantal geldige stemmen. Een eerste reeks predictorvariabelen betreft veeleer automatische effecten, die op zich niet zo interessant zijn maar die we moeten opnemen in het model om de effecten van de andere variabelen accurater te kunnen schatten. Eén daarvan is de sterkte van de lijst, dit is het stemmenpercentage van de lijst ten opzichte van het totale aantal geldige stemmen. Op basis van het in de inleiding geciteerde onderzoek weten we ook dat een hogere plaats op de lijst automatisch resulteert in een hoger aantal voorkeurstemmen. Daarbij baseren we ons, zoals hoger uitgelegd, op de lijstdecielen. Dit heeft als bijkomend voordeel (vooral bij de analyse per partij) dat het aantal eenheden per categorie voldoende groot blijft. Het nadeel is wel dat we het aanzienlijke stemmenverschil tussen de eerste en de tweede plaats niet kunnen vatten in de analyse. Ten derde is het aantal voorkeurstemmen intrinsiek afhankelijk van de omvang van de gemeente. Als alle andere factoren constant gehouden worden, dan zal het aantal voorkeurstemmen per kandidaat automatisch kleiner zijn in een grotere gemeente. Dat komt omdat er meer te begeven zetels en dus meer plaatsen op de lijst zijn, waardoor de beschikbare voorkeurstemmen over een groter aantal kandidaten worden verdeeld. Vandaar dat we ook het totale aantal plaatsen op de lijst opnemen als variabele.

Voor wat betreft de politieke mandaten van de kandidaat werken we met binaire variabelen met telkens de groep kandidaten zonder het betrokken mandaat als referentiegroep. Het te beperkte aantal ministers dienden we wel samen te voegen met de parlementsleden. Naast de mandaten die een kandidaat bekleedt houden we ook rekening met zijn partijaffiliatie. Hier maken we een onderscheid tussen de kandidaten die opkomen voor de grootste partij en zij die hetzij onafhankelijk zijn, hetzij tot een kleinere kartelpartner behoren. Die tweede groep krijgt een code één op de binaire variabele 'kartel'.

De leeftijd als achtergrondkenmerk werd eveneens als een binaire categorische variabele ingevoerd (met de vijftigers als referentiegroep), omdat we hierboven hebben vastgesteld dat het bivariate verband tussen de leeftijd en de voorkeurstemmen niet lineair is. Inzake het beroep maken we een onderscheid tussen de niet-actieven, de zelfstandigen en de uitoefenaars van vrije beroepen, de ambtenaren en het onderwijzend personeel, de partij- of kabinetsmedewerkers en de arbeiders, met de bedienden en kaderleden als referentiegroep. De kandidaten met een allochtoonklinkende naam krijgen tenslotte een code één.

Zowel op theoretische als empirische grond mag worden aangenomen dat het effect van de verkiezingsuitgaven (uitgedrukt als Eurocent per ingeschreven keizer) geleidelijk aan afvlakt naarmate de kandidaat meer uitgeeft. Mocht dat niet

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

zo zijn, dan zou dat betekenen dat een politicus in theorie 100% van de stemmen kunnen halen door een extreem dure campagne te voeren. Dat verkiezingsuitgaven een afnemend marginaal nut hebben wordt ook bevestigd door empirisch onderzoek.¹⁵ We kunnen de afvlakking van het effect statistisch vatten door naast de verkiezingsuitgaven ook de gekwadrateerde uitgaven op te nemen. Uit een visuele inspectie van de data blijkt dat de relatie tussen de uitgaven en de voorkeurstemmen een vrij lineair verloop kent, behalve bij de kandidaten die in het hoogste uitgavendeciel zitten. Bij deze kandidaten stijgt het aantal voorkeurstemmen plots exponentieel. Vermoedelijk heeft dit vooral te maken met het feit dat het hier tegelijkertijd gaat om de kandidaten die ook omwille van andere redenen (hoge plaats op de lijst, zichtbaar mandaat, grote partij...) in *pole position* staan om veel voorkeurstemmen te halen. Bij de kandidaten aan de top van de voorkeurstemmenpiramide is er met andere woorden een sterke clustering van 'winnende eigenschappen'. Ook al omwille van de relatief beperkte omvang van die groep is het statistisch moeilijk om die verschillende effecten te ontrafelen. Het leek ons dan ook verstandiger om die sterkkandidaten aan de top als outliers te beschouwen. Concreet laten we de 5% kandidaten met het hoogste aantal voorkeurstemmen buiten beschouwing, dit zijn de kandidaten met meer dan 3,45%. Dit betekent dan natuurlijk wel dat we onze twaalf burgemeesters kwijt zijn, maar dit is een prijs die we graag betalen als we daarmee bijvoorbeeld accurater kunnen inschatten op hoeveel méér voorkeurstemmen een doordeweekse kandidaat mag hopen wanneer hij of zij wat dieper in de portemonnee tast.

Alleen al op basis van de automatische effecten (plaats op de lijst, stemmenpercentage van de lijst en aantal plaatsen op de lijst) bekomen we een niet onaardige R^2 van 0,557. In dat basismodel weegt het stemmenpercentage van de lijst veruit het zwaarst door (met een partiële correlatie van 0,40), gevolgd door het al dan niet bovenaan de lijst staan (partiële correlatie van 0,23), en het aantal plaatsen op de lijst (0,16).

Als we de hoger beschreven variabelen toevoegen aan dit basismodel, dan kunnen we de verklarende kracht ervan optrekken tot 0,663 (tabel 4¹⁶). Geen enkele van de toegevoegde kenmerken heeft zo een sterk effect als de hierboven genoemde variabelen. De enige variabele die er (met een partiële correlatie van 0,04) enigszins uitspringt is het uitgavenniveau. Voor elke extra Eurocent per kiezer die een kandidaat uitgeeft krijgt hij of zij 0,14 gemiddeld procentpunten extra

15. PALDA, F., Desirability and Effects of Campaign Spending Limits, *Crime, Law and Social Change*, 1994, 21, pp. 295-317; SAMUELS, D., Incumbents and Challengers on a Level Playing Field: Assessing the Impact of Campaign Finance in Brazil, *Journal of Politics*, 2001, 63, pp. 569-84; MADDENS, B. e.a., 2006.
16. De p-waarden van het effect zijn enkel indicatief, aangezien ons onderzoek betrekking heeft op de totale populatie van kandidaten in de centrumsteden en niet op een steekproef daaruit. Het gaat om de significantie die we zouden bekomen mochten de onderzochte kandidaten een steekproef vormen uit een theoretische populatie.

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

voorkeurstemmen. Of anders gezegd: een bijkomend percentage voorkeurstemmen kost zeven Eurocent per kiezer. In Antwerpen moet de kandidaat daarvoor een bedrag van 22.723 Euro op tafel leggen, in Turnhout komt hij of zij er met 2.119 Euro van af. Het afnemende marginale nut van de uitgaven is heel beperkt en begint pas licht te spelen vanaf een uitgave van meer dan 2 Eurocent per kiezer.

Tabel 4. Resultaten van OLS-regressie, totaal en per partij: ongestandaardiseerde effectparameters.

	Totaal	Sp.a	VLB	CD&V	VLD	Groen!
Intercept	1,23***	1,60***	1,62***	0,81**	1,24***	0,67***
Omvang lijst	-0,03***	-0,04***	-0,03***	-0,03***	-0,02***	-0,01***
Stemmen % lijst	0,02***	0,02***	0,01***	0,03***	0,01***	0,04***
Plaats: 1ste deciel	0,82***	0,94***	0,93***	0,93***	0,75***	0,51***
Plaats: 2de deciel	0,39***	0,40***	0,51***	0,58***	0,31***	0,17***
Plaats: 3de deciel	0,29***	0,39***	0,25***	0,46***	0,13	0,12*
Plaats: 4de deciel	0,20***	0,20*	0,22***	0,42***	0,04	0,06
Plaats: 5de deciel	0,08	0,06	0,08	0,20*	-0,03	0,05
Plaats: 6de deciel	0,05	0,02	0,08	0,16	-0,08	0,03
Plaats: 7de deciel	0,06	0,06	0,04	0,12	-0,04	0,03
Plaats: 9de deciel	0,04	-0,01	0,03	0,17	-0,05	-0,01
Plaats: 10de deciel (ref = 8ste deciel)	0,22***	0,27**	0,23***	0,39***	0,02	0,10*
Schepen	0,50***	0,42**	–	0,50***	0,67***	–
Raadslid	0,25***	0,30***	0,00	0,37***	0,08	0,42***
OCMW-raadslid	0,09*	0,13	–	0,10	0,09	–
Nationaal mandaat	0,45***	0,42***	0,49***	0,64***	0,68***	–
Kartel	-0,09**	-0,16**	–	-0,13*	-0,17*	–
Man	-0,05**	-0,05	-0,04	-0,01	-0,01	-0,15***
Leeftijd < 30	0,05	0,13	-0,02	0,06	0,04	-0,02
Leeftijd 30-39	-0,01	0,10	0,03	-0,07	-0,07	-0,02
Leeftijd 40-49	-0,00	0,06	-0,05	-0,03	-0,00	0,00
Leeftijd > 59 (ref = 50-59)	-0,01	0,08	-0,06	-0,03	-0,01	-0,01
Niet-actieven	-0,03	-0,04	0,00	0,02	-0,08	0,02
Zelfstandigen + vrije ber.	-0,02	0,00	0,06	0,07	-0,04	-0,00
Ambtenaren + onderwijz.	-0,03	-0,10	-0,09	-0,02	0,02	0,00
Partij- + kabinetsmedew.	0,08	0,08	-0,05	0,24	0,21*	-0,28
Arbeiders (ref = bedienden)	-0,02	-0,17	0,02	-0,13	-0,03	-0,02
Allochtoon	0,21***	0,50***	0,16	-0,05	0,01	0,14*
Uitgaven	0,14***	0,27***	0,09	0,12**	0,06*	-0,01
Uitgaven ²	-0,01**	-0,02***	-0,02	-0,00	0,00	0,29**
Aangepaste R ²	0,663	0,628	0,565	0,678	0,713	0,657

*: p < .05;

**: p < .009;

***: p < .00009.

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

Naast de uitgaven blijken ook de mandaten een noemenswaardig effect te hebben. Dat het uitoefenen van een uitvoerend mandaat op gemeentelijk niveau (partiële correlatie 0,03) een vergelijkbare impact heeft als een ministerschap of een parlementair mandaat (partiële correlatie 0,02) wordt bevestigd door de multivariate analyse. Beide soort functies leveren ongeveer een half procentpunt aan voorkeurstemmen op. De bonus voor gemeenteraadsleden (partiële correlatie 0,03) is maar de helft daarvan, terwijl een OCMW-raadslid (partiële correlatie 0,002) gemiddeld nog niet een tiende van een procent meer stemmen haalt dan de mandaatloze kandidaat. De analyse bevestigt ook dat onafhankelijke kandidaten of kandidaten die voor de kleinere kartelpartner opkomen doorgaans wat zwakker scoren, maar dit effect is beperkt.

De meeste achtergrondvariabelen dragen nauwelijks bij tot het voorspellen van de voorkeurstemscore. Als we alle andere factoren constant houden, dan halen vrouwelijke kandidaten gemiddeld een twintigste van een procentpunt méér voorkeurstemmen dan mannen. De jongste kandidaten hebben een vergelijkbaar voordeel. In de bivariate analyse deden beide groepen het juist slechter, maar dit komt doordat jongeren en vrouwen doorgaans minder mandaten bekleden en lager op de lijst staan. Dat de kandidaten van middelbare leeftijd electoraal het sterkst scoren, zoals hoger vastgesteld, blijkt dus vooral te maken te hebben met het feit dat ze omwille van andere redenen (mandaten, plaats op de lijst, ...) een betere uitgangspositie hebben.

Kandidaten die geen ander beroep hebben dan de politiek doen het gemiddeld ook wat beter en krijgen een bonus van bijna een tiende procentpunt. Dit kan te maken hebben met het feit dat deze professionele politici gewoonweg meer tijd en energie in de campagne kunnen investeren dan kandidaten die een beroep hebben buiten de politiek.

Maar al bij al zijn deze effecten van de achtergrondkenmerken verwaarloosbaar klein. Het enige achtergrondkenmerk dat echt een substantieel verschil lijkt te maken is het al dan niet hebben van een allochtone naam (partiële correlatie 0,02). Kandidaten waarvan de naam allochtoon in de oren klinkt, en waarvan we dus kunnen vermoeden dat ze van allochtone origine zijn, strijken gemiddeld een electorale bonus op van één vijfde van een procent.

Om toch een benaderend idee te krijgen van het burgemeesters-effect, na controle voor de andere variabelen, hebben we de regressie-analyse ook eens laten lopen op de volledige dataset, met inbegrip dus van de kandidaten met de meeste voorkeurstemmen. Daaruit blijkt dat de stemmenbonus voor burgemeesters gemiddeld 14,8 procentpunten bedraagt. Voornamelijk als gevolg daarvan stijgt de R^2 van het model tot 0,714. Tegelijkertijd stijgt het effect van een schepenambt tot 1,41 en dat van een nationaal mandaat tot 2,02. Als we ook de meest populaire politici meetellen blijken ministers toch een electoraal voetje voor te hebben op schepenen, maar het verschil is al bij al klein. Daarnaast bekomen we nu ook een sterker effect van een plaats binnen het eerste deciel op de lijst, meer bepaald 1,34. Maar zoals eerder geargumenteerd vallen die verschillende winnende ken-

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

merken te sterk samen bij een beperkte groep van topkandidaten om de effecten ervan op een betrouwbare manier te kunnen ontrafelen.

Als we de oorspronkelijke regressie-analyse voor elke partij afzonderlijke doen (tabel 4), dan blijkt dat de verklarende kracht van die verschillende modellen min of meer vergelijkbaar. De uitzondering is het Vlaams Belang, waar de aangepaste R^2 slechts 0,565 bedraagt, tegenover een R^2 van 0,53 voor het basismodel. Die lagere verklarende kracht heeft voor een klein deel te maken met het feit dat het al dan niet bekleden van een uitvoerend mandaat wegvalt als variabele. Maar daarnaast is het opvallend dat het bij het Vlaams Belang geen verschil blijkt uit te maken of een kandidaat al dan niet uittredend gemeenteraadslid is. Bij die partij is het kennelijk moeilijk om via een mandaat als gemeenteraadslid naambekendheid te verwerven.

Bij de Sp.a valt het sterkere effect van de uitgaven op. Sp.a-kandidaten winnen 0,27 procentpunt per extra Eurocent/kiezer (partiële correlatie 0,09). Vermoedelijk botsen we hier opnieuw op het fenomeen dat de voorkeurstemmen bij Sp.a meer geconcentreerd zijn bij een beperkt aantal sterke kandidaten, inbegrepen diegenen die een relatief dure campagne voeren. Wat ook in het oog springt is het feit dat arbeiders slechter scoren dan bij andere partijen, terwijl we bij een arbeiderspartij net het tegenovergestelde zouden verwachten. Daartegenover staat dan weer het opvallend sterke effect van de etnische origine. De bonus voor kandidaten die vermoedelijk van allochtone afkomst zijn bedraagt een half procentpunt. Dit komt waarschijnlijk doordat de socialistische partij relatief veel allochtone kiezers kan aantrekken, die dan ook voor allochtone kandidaten stemmen. Een alternatieve verklaring zou natuurlijk kunnen zijn dat de Sp.a relatief weinig allochtone kandidaten op de lijst had, zodat de allochtone stemmen bij een beperkter aantal kandidaten geconcentreerd zitten. Dit is echter niet zo, want bij de Sp.a stonden er juist uitzonderlijk veel mensen met een allochtoon klinkende naam op de lijst, meer bepaald 11,7% van alle kandidaten. Dat aantal wordt enkel geëvenaard door Groen!, met 12,8%. Maar de groene allochtone kandidaten zijn er blijkbaar minder in geslaagd om ook allochtone stemmen aan te trekken. Bij de andere partijen is het procent kandidaten met een allochtoonklinkende naam veel lager, meer bepaald 5,8% bij CD&V, 3,9% bij VLD en 0,8% bij Vlaams Belang.

Bij CD&V wijken de effecten slechts in beperkte mate af van het algemene patroon. CD&V-raadsleden blijken er opvallend goed in te slagen om dit mandaat electoraal te verzilveren. De electorale bonus voor deze kandidaten bedraagt 0,37 procentpunten, tegenover 0,25 in het algemeen. Het is mogelijk dat dit verschil nog steeds te maken heeft met een standen-effect bij CD&V, waarbij de raadsleden hetzij de stemmen van de ACW-vleugel, hetzij de stemmen van de middenstandsvleugel aantrekken, zodat de stemmen beter over de uiteenlopende raadsleden gespreid zijn. Dit kunnen we echter niet onderzoeken omdat we geen informatie hebben over de zuil-aanhorigheid van de CD&V-kandidaten. Ook nationale mandatarissen trekken in vergelijking met de andere partijen veel stemmen aan. Bij CD&V brengen de partij- of kabinetsmedewerkers het er extra goed

Deel III. Wat bepaalt winst of verlies?

van af, terwijl het effect van de allochtone naam of het geslacht dan weer amper blijkt te spelen.

Ook bij de VLD lijkt een partij-job relatief veel stemmen op te brengen, terwijl geslacht en etnische origine er niet toe doen. Bij VLD komt daar dan nog bij dat een mandaat van gemeenteraadslid, net als bij het Vlaams Belang, gemiddeld relatief weinig stemmen oplevert. Maar daar staat een opvallend grote bonus tegenover voor kandidaten met een uitvoerend gemeentelijk of een nationaal mandaat. Eigenaardig genoeg voeren de VLD-ers kennelijk minder efficiënt campagne, in die zin dat hun uitgaven beduidend minder stemmen opleveren. Voor een extra uitgave van 1 Eurocent per kiezer krijgen de kandidaten amper een twintigste van een procentpunt aan voorkeurstemmen.

Groen! vertoont wat het uitgaveneffect betreft ook een nogal deviant patroon (met een sterk exponentieel effect), maar dat is grotendeels een artefact als gevolg van het constant lage uitgavenniveau van de groene kandidaten. Meer betekenisvol is dat de groene kiezers sterk geneigd zijn om de vrouwelijke kandidaten te bevoordelen. Dat was al gebleken uit de bivariate analyse, en wordt hier bevestigd. Wie het ongeluk heeft om als man op een groene lijst te staan moet het gemiddeld met 0,15 procentpunten minder stellen. Maar daar lijkt de positieve discriminatie van de groene kiezers dan ook te stoppen, want andere ondervertegenwoordigde groepen zoals allochtonen, jongeren, ouderen of arbeiders, worden niet speciaal begunstigd. De groene kiezer heeft het kennelijk ook niet begrepen op kandidaten die professioneel enkel met politiek bezig zijn. Zij moeten het met 0,28 procentpunt bekopen. Toch impliceert dit kennelijk geen algemene afkeer voor politici, want uittredende raadsleden doen het juist uitzonderlijk goed op groene lijsten. Nergens anders is de stemmenbonus voor gemeenteraadsliden zo groot als bij Groen!.

4. Besluit

Het wekt allicht weinig verbazing dat het aantal voorkeurstemmen vooral afhangt van de plaats op de lijst en het electorale succes van de lijst als geheel. Evenmin verrassend is dat kandidaten met een duidelijk zichtbaar politiek mandaat doorgaans beter scoren. Wel opmerkelijk is dat een parlementair mandaat bij lokale verkiezingen slechts een vergelijkbare electorale bonus oplevert als een schepemandaat en bovendien beduidend minder stemmen oplevert dan het burgemeestersambt. Dit wijst erop dat de tendens naar nationalisering van de lokale verkiezingen zelfs in de centrumsteden niet mag worden overschat.

Ook het feit dat kandidaten die een duurdere campagne voeren doorgaans meer stemmen halen ligt helemaal in de lijn van wat we al wisten op basis van vroeger onderzoek, zowel in België als internationaal. Het is echter moeilijk hard te maken dat het hier echt om een causaal verband gaat. De kandidaten die veel uitge-

Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen

ven zijn vaak dezelfde die so wie so al over een grote naambekendheid en een groot electoraal kapitaal beschikken. In de multivariate analyse hebben we dat natuurlijk voor een stuk onder controle gehouden. Een belangrijke variabele die echter noodgedwongen buiten beschouwing bleef is de aandacht voor de kandidaten in de media. Uit ander onderzoek weten we dat dit een belangrijke determinant is van de persoonlijke electorale score. Maar anderzijds heeft datzelfde onderzoek ook aangetoond dat de effecten van de media enerzijds en de campagne-uitgaven anderzijds grotendeels onafhankelijk zijn van elkaar.¹⁷ Kandidaten kunnen met andere woorden naambekendheid (en dus stemmen) verwerven, hetzij door direct met de kiezers te communiceren via een persoonlijke campagne, hetzij door veel aandacht te krijgen in de media.

De persoonlijke kenmerken van de kandidaten en hun sociaal-economische achtergrond maken over het algemeen niet zoveel verschil uit. Jongeren en vrouwen halen, wanneer we controleren voor alle andere variabelen, doorgaans iets meer stemmen, maar dit verschil is zeer marginaal. Enkel bij de groene kiezers hebben de vrouwen duidelijk een voetje voor. Maar voor het overige staat het geringe effect van leeftijd, geslacht en beroep klaarblijkelijk niet in verhouding tot de drang bij de partijen om zoveel mogelijk jonge en dynamische vrouwen op de lijst te plaatsen.

De zoektocht naar allochtone kandidaten lijkt rendabeler, maar het effect daarvan varieert sterk volgens partij. Vooral bij de Sp.a zijn er aanwijzingen dat de strategie om allochtonen op de lijsten te plaatsen geen windeieren heeft gelegd. En ook in ander opzichten springt de socialistische partij wat uit de band. De voorkeurstemmen zijn hier meer geconcentreerd bij een beperkt aantal kandidaten. Een hoge plaats op de lijst levert een grotere bonus op en ook het rendement van een dure campagne lijkt hoger. Vermoedelijk houden al deze fenomenen direct of indirect verband met het feit dat de Sp.a de grote overwinnaar was in de centrumsteden. Die overwinning is allicht mee te danken aan een aantal sterke kandidaten die als een magneet hebben gewerkt op de massa van vlottende kiezers.

17. VAN AELST, P., MADDENS, B en NOPPE, J., 2006.